

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรม
ของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยา*
A STRENGTHENING GUIDELINE OF THE BODHISATTVA ON THE
ETHICAL BASE OF MAHAYANA BUDDHISM ON
BUDDHIST PSYCHOLOGY

พระปริชา เกียนกือ (โพธิ์เงิน)

Phrapreecha Tian-Kue (Pho-Ngern)

สมโภช ศรีวิจิตรวรกุล

Sompocho Srivichitworakul

พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ

Phramaha Phuen Kittisobhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: namnikay1998@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยา 2) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 3) เพื่อพัฒนาระบบการสอนพุทธศาสนิกชนให้ก้าวไปสู่ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญในสาขาปรัชญา เถรวาท และวิชาต่าง ๆ จำนวน 13 ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 ท่านเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

ศรัทธา บารมี 6 ทัศนา 4 และอุตมการณ์ 3 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่แนวทางความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยา จริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีแนวคิดหลักอยู่ที่เรื่องความกรุณาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องมีการปฏิบัติและกรุณาควบคู่กันไปจึงจะสามารถบรรลุโพธิภาวะได้ ถือเป็นเอกลักษณ์ของฝ่ายมหายาน และ

* Received 5 September 2019; Revised 25 October 2019; Accepted 26 October 2019

แนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามแนวพุทธจิตวิทยาใช้กลวิธีการสอนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์กมาพัฒนาเป็นกระบวนการสอน ได้แก่ 1) การประเมินการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเรื่อง ศรัทธา เป้าหมายความเป็นโพธิสัตว์ บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุตมการณ์ 3 2) ดำเนินการสอนได้โดยอุปายและกลวิธีการสอนเพื่อให้พุทธศาสนิกชนจึงให้นำกลับไปปฏิบัติ และ 3) ติดตามผลด้วยการประเมินการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

คำสำคัญ: ความเป็นโพธิสัตว์, พุทธศาสนาเถรวาท, พุทธจิตวิทยา

Abstract

This research The objectives are 1) to study the theories, principles strengthen the Bodhisattva on the ethics of Buddhism, Mahayana Buddhist Psychology 2) to analyze and synthesize the Bodhisattva on the ethics of Buddhism, Mahayana Buddhist psychology and 3). Buddhist teaching process to move towards a Bodhisattva on the ethics of Mahayana Buddhism along output. Tim Psychology A qualitative study Data from in-depth interviews of scholars who specialize in the field of philosophy and Mahayana various grades of 13 and the Group of 13 experts to verify the integrity of the research.

The results showed that:

The Faith Acts 4 and 6 aspiration ideology into three principles that can carry humans to the Bodhisattva Way of Mahayana Buddhism is the ethical base. The Bodhisattva on the ethics of Buddhism, Mahayana Buddhist psychology. The ethics of Mahayana Buddhism is the main idea of mercy to the creatures who need to be both wise and kindly together in order to achieve the Bodhi condition. The unique characteristic of Mahayana And approaches to strengthen the Bodhisattva on the ethics of Buddhism, Mahayana Buddhist psychology strategies and teaching moral reasoning Kohlberg's developed into the teaching process: 1) assessing the moral reasoning about faith goal. the bodhisattva aspiration Acts 6, 4, 3, 2 and ideology) conducted by intrigue and tactics teaching to Buddhists. Serial to bring back the practice and 3) follow-up assessment of moral reasoning.

Keywords: Bodhisattva, Mahayana Buddhism, Buddhist Psychology

บทนำ

ในปัจจุบันกระแสทางความคิดเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ได้ถูกนำไปใช้กับหลายเรื่องหลายมิติในสังคมไทย เช่น กรณีเหตุการณ์ทางการเมือง การปกครอง การศาสนา การศึกษา การบริหาร หรือแม้แต่กระทั่งในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติของปัจเจกชน (กิตติยา โสภณโกไคย, 2561) ซึ่งรัฐบาลใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกในการรักษาศักดิ์ศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและปราบปราม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับอย่างเคร่งครัด โดยถือว่าเรื่องนี้เป็นวาระสำคัญเรื่องด่วนแห่งชาติ (คณะรัฐมนตรี, 2557) ในช่วงที่ประเทศชาติประสบกับปัญหาทางสังคม ทางการเมือง และทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนภายในประเทศโดยตรง ซึ่งมีการกระทบต่อภาวะทางร่างกายและจิตใจ จนถึงกับตัดสินใจปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย ภาวการณ์เช่นนี้ จึงทำให้มีคนบางคนเอาเปรียบผู้อื่น เห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม คนเหล่านั้นกลับแสวงหาความสุขบน ความทุกข์ของผู้อื่นปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย นับวันจะเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น การประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต ซึ่งเอาทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การปล้นจี้มาเจ้าทรัพย์ การฆ่าข่มขืน การทุจริตฉ้อโกงหลอกลวง การขึ้นราคาสินค้าโดยไม่เป็นธรรม การกักตุนสินค้า การลักลอบค้าขาย สิ่งเสพติดในรูปแบบต่าง ๆ การคดโกง การเอารัดเอาเปรียบกันในเชิงธุรกิจ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากการกระทำของบุคคลที่มีกายเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ไม่มีจริยธรรม คุณธรรมไม่มีความเมตตากรุณาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แนวคิดเรื่องโพธิสัตว์ เป็นแนวคิดที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมของหลักการ จริยธรรมของพระพุทธศาสนาหายาน โพธิสัตว์ผู้ที่ใช้จริยธรรมซึ่งเป็นหลักการเชิงทฤษฎี เป็นแนวทางการดำเนิน ชีวิตจริง ธรรมทั้งปวงที่เป็นแกนหลักของการดำเนินชีวิตของโพธิสัตว์ สามารถสังเคราะห์ได้กับจริยธรรมแห่งพระพุทธศาสนาหายานอย่างสมบูรณ์ เมื่อนำองค์ประกอบทั้งสองส่วนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาหายานตามที่ได้กล่าวมาคือ แนวคิดเรื่อง พุทธภาวะ และแนวคิดทางจริยธรรมซึ่งมีบาร์มี 6 (สุวภรณ์ แนวจำปา, 2554) และอุดมการณ์ มหาปัญญา มหากรุณามหาอุบาย ของโพธิสัตว์เข้ามาพิจารณาร่วมกัน ทำให้เราเห็นได้ว่า ความเป็นไปได้ที่มองว่าแนวคิดทั้งสองของพระพุทธศาสนาหายานมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกล่าวคือ ความเป็นไปได้ที่เราอาจจะสามารถอธิบายหลักการเรื่องจริยธรรมของโพธิสัตว์ ซึ่งให้ความสำคัญกับหลักการเรื่องมหาปัญญา มหากรุณาผ่านทางความคิดเรื่องศักยภาพแห่งการบรรลุธรรมของสรรพสัตว์ได้ ความหมายคือการยอมรับแนวคิดเรื่องพุทธภาวะในฐานะ ศักยภาพแห่งการบรรลุของสรรพสัตว์อาจจะทำให้เรามองเห็นถึงแนวคิดอะไรบ้างบางประการที่ พัฒนาออกมาจากหลักการเช่นนี้ เช่นแนวคิดเรื่องคุณค่าแห่งชีวิต หรือแนวคิดเรื่องความเสมอ

ภาคแห่งการบรรลุธรรม ซึ่งแนวคิดนี้สามารถเชื่อมโยงให้เกิดข้อวัตรปฏิบัติบางประการของ พระพุทธศาสนาหายานที่แสดงออกถึงหลักการเรื่องความเมตตาตามหากรุณาและการดำเนิน ชีวิตของสรรพสัตว์ซึ่งเป็นแกนหลักของระบบจริยธรรมของพระพุทธศาสนาหายานได้

ในหนังสือเรื่อง “สัทธรรมปุณฑริกสูตร” สรุปได้ว่า “ในสทโลกธาตุนี้ ตถาคตมีพระ โพธิสัตว์หลายพันองค์ จำนวนเท่ากับเม็ดทรายใน 60 คงคาที่เรียงกันอยู่เป็นขบวน และใน จำนวนพระโพธิสัตว์มากมายดุจเม็ดทรายใน 60 คงคาที่นี้พระโพธิสัตว์แต่ละองค์ก็ยังมีขบวน ของตนอีกเป็นจำนวนเท่ากัน” (กุมารชีวะ, 2537) พุทธศาสนาหายานให้ความสำคัญต่อ แนวคิดเรื่องความเป็นโพธิสัตว์ต้องมีจริยธรรมโดยมุ่งที่ความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์เป็น เหตุผลอาจจะเป็นเพราะว่า แนวคิด ฝ่ายมหายานที่ยกการเข้าถึงปัญญาแห่งการบรรลุธรรมของ สรรพสัตว์เท่าเทียมกับการโอบอุ้มช่วยเหลือสรรพชีวิตด้วยจิตกรุณา พุทธศาสนาหายานเห็น ว่า ระหว่างปัญญาและกรณานั้นไม่สามารถกล่าวได้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สูงกว่ากัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเช่น “ไม่เพียงโพธิสัตว์มีโพธิจิต สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นก็ประกอบอยู่ด้วย โพธิจิตเช่นเดียวกันการช่วยเหลือกันจึงเป็นเรื่องที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ไม่ใช่เฉพาะโพธิสัตว์ เท่านั้นที่เป็นฝ่ายช่วยเหลือสัตว์อื่น แต่สัตว์อื่นก็กำลังช่วยเหลือโพธิสัตว์ ได้ทำหน้าที่ต่อไปใน สังสารวัฏ ถ้าไม่มีผู้รับก็ไม่มีผู้ให้ฉันใด ถ้ามีสัตว์และโพธิจิตก็ย่อมที่จะไม่มีโพธิสัตว์ฉันนั้น เมื่อครั้งวางใจเป็นกลางแล้ว โพธิสัตว์ย่อมสามารถปลุกโพธิจิตแห่งตนและชี้แนะบุคคลอื่นเห็น ศักยภาพของเขาด้วย” (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2529) บุคคลผู้ซึ่งพัฒนาความเจริญก้าวหน้าแห่ง ตนด้วยการตระหนักถึงปัญญาและกรุณาอย่างเสมอกันเช่นนี้ฝ่ายพุทธศาสนาหายาน เรียกว่า โพธิสัตว์

แนวความคิดนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kolberg) (สถิต วงศ์สุวรรณ, 2529) เชื่อว่า จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามระดับวุฒิภาวะเช่นกัน เพราะ จริยธรรมของมนุษย์เกิดจากกระบวนการทางปัญญา เมื่อมนุษย์มีการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้าง ทางปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็พัฒนาตามวุฒิภาวะ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) ซึ่งเชื่อว่าจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุ กาลเวลา สถานที่ วัฒนธรรม และ สภาพการณ์ ซึ่งความหมายว่า “ความถูกต้อง” “ความดี” “ความงาม” ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และองค์ประกอบอื่น ๆ

แนวคิดและเหตุผลที่สำคัญอีกประการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องการเสริมสร้าง ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมซึ่งมีเรื่องพุทธภาวะหรือพุทธจิตนี้คือทฤษฎีทางจริยธรรมที่ สำคัญในพุทธปรัชญามหายาน เช่น โพธิสัตว์ธรรม แนวคิดเรื่องมหาปัญญา มหาครุณา ใน ลักษณะที่เชื่อมโยงกับหลักธรรมที่เป็นเงื่อนไขในการบรรลุธรรมของพระโพธิสัตว์ อันเกี่ยวข้องกับ ประเด็นทางจริยธรรมโดยการศึกษาประเด็นทางจริยธรรมนี้ การศึกษาในแง่เชิงทฤษฎี (Theoretical) และในเชิงปฏิบัติ (Practical) เช่น การไม่บริโภคนเนื้อสัตว์ หลักการเรื่อง

ความเท่าเทียมกันของสรรพสัตว์หรือการรวมตัวของพุทธศาสนิกชน ของชาวพุทธมหายานในกลุ่มมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ในกรณีนี้เห็นว่าระบบจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายานทั้งในเชิงหลักการ และเชิงปฏิบัติ ถ้าศึกษาอย่างเอยัดแล้วจะรู้ได้ว่าเป็นไปได้อย่างดีที่จะพบแนวคิดเชิงจริยธรรมนี้เป็นพื้นฐานในเรื่องโพธิสัตว์เป็นสำคัญ เป็นฐานรองรับทั้งในส่วนหลักการเรื่องจริยธรรม และการปฏิบัติตนที่สอดคล้องหลักจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายาน

ดังนั้นผู้วิจัยมีแนวคิดว่ามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถทำให้เข้าใจประเด็นทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายานตามแนวพุทธจิตวิทยาสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาจริยธรรมของโคลเบอร์กได้ ที่มีลักษณะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าเรื่องโพธิสัตว์นอกจะเป็นแนวคิดที่สามารถศึกษาพัฒนาได้และทำความเข้าใจในเชิงทฤษฎี เชิงปฏิบัติ บุคคลที่นำมาพัฒนาตนเองเป็นการสร้างรากฐานที่ดีให้กับสังคมให้กับเยาวชน ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในโลกอนาคต โดยตระหนักว่าการพัฒนาและส่งเสริมบุคคล ให้เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นเสมือนกับการช่วยพัฒนาประเทศชาติของเรา อีกทางหนึ่งนั่นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายานตามแนวพุทธจิตวิทยา
2. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายานตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อพัฒนาระบบการสอนพุทธศาสนิกชนให้ก้าวไปสู่ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนมหายานตามแนวพุทธจิตวิทยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากนักวิชาการผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญโดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์
2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส คัมภีร์ทางพระพุทธรูปศาสนมหายาน ตำราและเอกสารสิ่งตีพิมพ์ หนังสือวารสาร บทความ รวมทั้งสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึง งานวิจัยผลงานที่เกี่ยวข้องของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3. วิธิดำเนินการ คือ รวบรวมข้อมูลจากนั้นแล้ว นำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ โดยจำแนกข้อมูลแยกออกเป็นประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัยตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ แล้วสรุปผลการวิจัยเป็นประเด็น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทาง แล้วนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากนักวิชาการผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในสาขาปรัชญา มหายาน และวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ขอบเขตข้อมูลด้านพุทธศาสนิกายมหายานรวบรวม ข้อมูลจากนั้นแล้ว นำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 13 รูป/คน

5. การสนทนากลุ่ม (focus group) ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ตรวจข้อมูลเพื่อรับรองงานวิจัย ในส่วนที่ต้องปรับให้เหมาะสม เพื่อให้งานวิจัยนี้มีประสิทธิภาพ

6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิด ทฤษฎี หลักการ การเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยาได้ว่า

1. ผลสรุปจากแนวทาง ทฤษฎี หลักการ เสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยานั้น กล่าวได้ว่า การใช้แนวทางศาสนาพุทธ คือ ศรัทธาบารมี 6 มีดังนี้ 1) ทานบารมี 2) ศีลบารมี 3) กษานติบารมี 4) วิริยบารมี 5) สมาธิบารมี 6) ปัญญาบารมี มหาปณิธาน ประกอบด้วย 1) เราจะละกิเลสให้หมดม 2) เราจะศึกษาสังขธรรมให้จบ 3) เราจะช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้น 4) เราจะบรรลุพระพุทธานุโมอันประเสริฐสุด และอุดมการณ์ 3 ประกอบด้วย 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตให้ผ่องใส เป็นหลักธรรมที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่แนวทางความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยาได้ โดยการนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามหายานมาปรับเข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อจะได้มีจิตใจที่เป็นสุขช่วยเหลือผู้อื่น บนฐานโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนา

2. ผลวิเคราะห์และสังเคราะห์ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนามหายานตามแนวพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยพบว่า จริยธรรมของพระพุทธศาสนามหายาน มีแนวคิดหลักอยู่ที่เรื่องความกรุณาต่อสรรพชีวิต ที่จะต้องมีทั้งปัญญาและกรุณาควบคู่กันไปจึงจะสามารถบรรลุโพธิภาวะได้ การพัฒนาในส่วนของปัญญาเพียงอย่างเดียว มิสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถนำพาตนเองเข้าสู่ภาวะแห่งการบรรลุธรรมโดยสมบูรณ์ได้ กรุณาจึงเป็นแนวคิดที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาของปัญญา เป็นการช่วยนำพากรุณาให้เดินไปในทางที่ถูกที่ควร ในทาง

กลับกันก็ช่วยในการเจริญปัญญาให้เป็นไปเพื่อการปลดปล่อยไม่ตกเข้าไปอยู่ในข่ายของการมีทิฐิ ยึดมั่นถือมั่น โดยใช้อุบายเป็นตัวช่วยเสริมที่เข้ามาจัดการกับการใช้ปัญญาและกรุณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การสร้างบทบาทของ “กรุณา” ให้เท่าเทียมกับ “ปัญญา” ถือเป็นเอกลักษณ์ของฝ่ายมหายาน จะต้องเกื้อกูลกันเสมอ ทั้งปัญญาและกรุณาต่างเป็นมโนทัศน์ที่ไม่มี ความเพียงพอในตัวเอง ไม่สามารถนำพาตนเองและผู้อื่นเข้าสู่เส้นทางแห่งธรรมได้อย่างสมบูรณ์

3. ผลการนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของ พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา จากการศึกษาจนค้นพบกระบวนการสอนเพื่อ นำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนา มหายานตามแนวพุทธจิตวิทยานั้น สามารถนำเสนอได้โดยการใช้กลวิธีการสอนและการใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรมตามที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว และต้องมีการประเมินการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมเรื่อง (1) ศรัทธา ซึ่งศรัทธานั้นเกิดจากศรัทธาและกัลยาณมิตร (2) เป้าหมายความเป็น โพธิสัตว์ชัดเจน (3) หลักธรรม ซึ่งได้แก่ บารมี 6 ปณิธาน 4 และ อุดมการณ์ 3 โดยอุบาย และกลวิธีการสอน จากนั้นจึงจะสามารถดำเนินการสอนได้โดยอุบายและกลวิธีการสอนเพื่อให้ ผู้รับหรือผู้เข้าวัดเกิดศรัทธา เกิดเป้าหมาย และเข้าใจหลักธรรม หลังจากนั้นจึงให้น่ากลับไป ปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติแล้วจึงคอยติดตามประเมินผลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโดยอุบายและ กลวิธีการด้วยการสนทนา

อภิปรายผล

1. แนวคิด ทฤษฎี หลักการ เสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของ พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า การใช้แนวทางศาสนาพุทธ คือ ศรัทธา บารมี 6 มีดังนี้ 1) ทานบารมี 2) ศีลบารมี 3) กษานติบารมี 4) วิริยบารมี 5) สมาธิบารมี 6) ปัญญาบารมี สอดคล้องกับ พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยาที่กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระ โพธิสัตว์ เบื้องต้นจะต้องบำเพ็ญบารมี 6 ประการ คือ 1) ทานปารมิตา หมายถึง การให้ การบริจาคหรือเสียสละสิ่งของ แม้กระทั่งชีวิตในคราวจำเป็น 2) ศีลปารมิตา หมายถึง การ ปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติของศีลทั่วไป และรวมทั้งโพธิสัตว์ศีลด้วย 3) กษานติปารมิ ตา หมายถึง ความสามารถอดทนต่อการใช้อารมณ์ร้ายของผู้อื่น 4) วิริยปารมิตา หมายถึง ความเพียรพยายาม 5) ธ्यानปารมิตา หมายถึง การบำเพ็ญสมาธิภาวนาจนได้ฌานระดับสูง 6) ปรัชญาปารมิตา หมายถึง ปัญญาในการหยั่งรู้ถึงความเป็นสัจจะของสิ่งทั้งหลาย (พระ สันติ สิทธิสมบุรณ์ (ถ่อออง), 2554) และอุดมการณ์ 3 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศล ให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตให้ผ่องใสมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วิคิน อินทสระ ซึ่งได้ กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ “ประณิธานปารมิตา” (ปณิธานบารมี) หมายถึง ความตั้งใจอย่างแน่วแน่ต่อหลักการ หรืออุดมการณ์ของตนความตั้งใจแน่วแน่ที่จะเป็นพระพุทธเจ้า

นั้นย่อมปรากฏในทุกชั้นของการบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ (วิคิน อินทสระ, 2532) ความต้องการเน้นเป็นเหตุให้ยกประธานขึ้นเป็นความดีสูงสุด ปณิธานบารมีของพระโพธิสัตว์ที่ตั้งไว้มี 4 อย่าง คือ 1) เราจะต้องโปรดสัตว์ทั้งหลายให้หมดสิ้น จะให้สัตว์เหล่านั้นได้พ้นทุกข์ พระโพธิสัตว์กำหนดรู้ทุกข์แห่งตนแล้ว เอาตนเป็นเครื่องเปรียบเทียบ ย่อมเห็นชัดแจ้งว่า สัตว์เหล่าอื่นก็เต็มไปด้วยทุกข์เช่นกัน เหมือนคนไข้ที่อยู่ในโรงพยาบาลเดียวกัน คือ โลกนี้ 2) เราจะต้องทำลายกิเลสให้หมดสิ้น และจะช่วยผู้อื่นให้ทำลายกิเลสด้วย เหมือนคนเป็นโรคอยู่ด้วยกัน เห็นพิษร้ายของโรคแล้วช่วยกันทำลายโรคนั้นเสีย 3) เราจะต้องศึกษาพระธรรมทั้งหมด ให้เจนจบและช่วยให้ผู้อื่นได้ศึกษาด้วย เปรียบเหมือนการศึกษาวิธีป้องกันและวิธีกำจัด ใครศึกษาล่วงหน้าไปก่อนต้องพยายามช่วยผู้อื่นที่เริ่มศึกษาภายหลัง 4) เราจะต้องบรรลุปุทธภูมิให้จงได้และจะช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุด้วย เปรียบเหมือนผู้มุ่งการหายโรคด้วยตนแล้ว ประารถนาช่วยเหลือผู้อื่นให้หายโรคด้วย อุตมการณ์ 3 ที่ผู้วิจัยได้พิจารณาว่าเป็นหลักธรรมหนึ่งในแนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์ ดังนี้ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) การทำจิตให้ผ่องใส นั้นยังสอดคล้องกับเรื่องของปัญญา และกรุณา โดยพบข้อมูลของ Peter Harvy กล่าวถึงผลแห่งการส่งเสริมกันระหว่างปัญญา และกรุณา Damien Keown ก็เสนอคำอธิบายว่าผลแห่งการไม่ส่งเสริมกันระหว่างปัญญากับกรุณา จะมีลักษณะแห่งความขัดแย้งชัดเจนคือ

“ ปัญญาที่ไม่เรียกร้องกรุณา ผลที่ได้คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวเองที่เรียกว่ากร้อกรณา ผลที่ได้คือ การปลดปล่อยและการหลุดพ้น กรุณาที่ปราศจากปัญญา ผลที่ได้คือ การยึดมั่นถือมั่นในตัวเองที่เรียกว่ากร้อปัญญา ผลที่ได้คือ การปลดปล่อยและการหลุดพ้น ”

2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนา มหายานตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า จริยธรรมของพระพุทธศาสนา มหายาน มีแนวคิดหลักอยู่ที่เรื่องความกรุณาต่อสรรพชีวิต โดยใช้อุบายเป็นตัวช่วยเสริมที่เข้ามาจัดการกับการใช้ปัญญาและกรุณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การสร้างบทบาทของ “กรุณา” ให้เท่าเทียมกับ “ปัญญา” สอดคล้องกับ พระพุทธศาสนา มหายานมีแนวคิดที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิ์และมีความสามารถหรือศักยภาพที่จะบำเพ็ญบารมีเป็นพระโพธิสัตว์และสามารถตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ หากฝึกฝนชำระจิตใจจนบริสุทธิ์ผุดผ่องด้วยเมตตาและปัญญาบารมี การมองว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และมีความสามารถในการฝึกตนเองจนถึงที่สุด แต่ต้องฝึกจึงจะเป็นอย่างนั้นได้ และกระตุ้นเตือนให้เกิดจิตสำนึก ศักยภาพนี้เรียกว่า โพธิ ซึ่งแสดงว่าจุดเน้นอยู่ที่ปัญญา เพราะโพธิ์นั้นแปลว่า ตรัสรู้ คือปัญญาที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นพุทธะเมื่อนั้นสรรพสัตว์ก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดและบรรลุดุธรรม (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2544) และสอดคล้อง การบรรลุพระโพธิญาณ จึงกล่าวได้ว่า การบำเพ็ญบารมีธรรมกับความใคร่ปรารถนา ซึ่งพระโพธิญาณเป็นเหตุปัจจัยหนุนเนื่องแก่กันและกันให้เกิดขึ้น มหายานยังเห็น

ต่อไปอีกว่า พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีแก่กล้า สมควรที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้แล้ว อาจจะไม่ยอมตรัสรู้และยินดีเป็นพระโพธิสัตว์เพื่อช่วยชนสรรพสัตว์จากกองทุกข์ในวัฏฏะสงสาร สรรพสัตว์ทั้งปวงแม้จะมีพุทธภาวะในตน แต่ก็ใช้ทั้งหมดที่จะสามารถช่วยตนเองได้ จึงต้องอาศัยการช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์จึงจะสามารถดำรงตนอยู่ได้และก้าวหน้าในธรรมขั้นสูงต่อไป (พระครูปริยัติคณานุรักษ์ (พงษ์สันต์ ศรีสมงาม), 2553)

3. เพื่อพัฒนากระบวนการสอนพุทธศาสนิกชนให้ก้าวไปสู่ความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า การเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา จากการศึกษาค้นพบกระบวนการสอนเพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยานั้น สามารถนำเสนอได้โดยการใช้กลวิธีการสอนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสอดคล้องกับ ความเชื่อหรือความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในลำดับแรกๆที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามนุษย์นั้นมีความเชื่อและความศรัทธาว่าสวรรค์และนรกมีจริง การเป็นโพธิสัตว์จึงเป็นความเชื่อในลำดับถัดมานั้น จะสามารถเห็นได้จากคำว่า “กัลยาณปुरुชน” ซึ่งอธิบายได้ว่ามนุษย์จำพวกนี้เป็นคนมีสันดานดี จิตใจงามมีศีลธรรมประจำตน อุทิศบำเพ็ญกุศลอยู่เนืองนิตย์ ครั้นเขาแตกกายทำลายชนม์แล้วก็ได้ไปอุบัติเกิดเป็นเทวดา ณ สวรรค์เมืองฟ้าหากว่ามีศรัทธาแก่กล้าพยายาม (พระมหาจิรศักดิ์ จิรธมโม (แสงเงิน), 2555)

สรุป

ผู้ที่มีจริยธรรมบนฐานของหลักพุทธธรรม บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุดมการณ์ 3 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำพามนุษย์ไปสู่แนวทางความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา จริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยามีแนวคิดหลักอยู่ที่เรื่องความกรุณาต่อสรรพชีวิตที่จะต้องมีการปฏิบัติและกรุณาควบคู่กันไปจึงจะสามารถบรรลุโพธิภาวะได้ ถือเป็นเอกลักษณ์ของฝ่ายมหายาน และแนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากผลการศึกษาพบว่า แนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในกระบวนการสอนพุทธศาสนิกชน ได้ด้วยวิธีการดังนี้

ผู้สอนต้องมีหลักธรรมที่แตกฉาน เรื่อง ศรัทธา เป้าหมาย บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุดมการณ์ 3 ประเมินการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม เรื่อง ศรัทธา เป้าหมาย บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุดมการณ์ 3 ของพุทธศาสนิกชนโดยใช้อุบายและกลวิธีการสอน เพื่อให้ผู้สอนจะได้ศึกษาระดับภูมิภาวะของพุทธศาสนิกชน เพื่อหาวิธีการสอนว่าวิธีใดเหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหาที่จะสอนควรเป็นเช่นไรจึงจะเหมาะสมกับภูมิภาวะของผู้เรียน

ดำเนินการสอน ศรัทธา เป้าหมาย บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุดมการณ์ 3 โดยอุบายและกลวิธีการสอนและให้นำกลับไปปฏิบัติ

ติดตามประเมินผลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของผู้เรียนเรื่อง ศรัทธา เป้าหมาย บารมี 6 ปณิธาน 4 และอุดมการณ์ 3 โดยอุบายและกลวิธีการสอน

หลังจากขั้นตอนการประเมินผล การสอนและการติดตามผลจบลงแล้ว แต่การที่พุทธศาสนิกชนจะมีจิตโพธิสัตว์ได้นั้นต้องมีการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ภายในครั้งเดียว ดังนั้นแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปตามแนวทางพุทธจิตวิทยา จึงจะต้องกระทำกระบวนการสอนตามขั้นตอนที่กล่าวถึงในข้างต้น

2. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปตามแนวทางพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยพบว่า

ในการศึกษาหาข้อมูลด้านพระพุทธรูปนั้น มีหลักธรรมคำสอนอยู่จำนวนมาก ผู้ที่จะทำการศึกษาวิจัยต่อไปจึงควรใช้หลักธรรมที่ผู้วิจัยได้ค้นพบแล้วเป็นจุดเริ่มต้น เพื่อหาหลักธรรมอื่น ๆ เพิ่มเติมเป็นแนวทางความสำเร็จในการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปตามแนวทางพุทธจิตวิทยา

การศึกษาวิจัยแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปตามแนวทางพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางนี้อาจจะสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดด้านจิตวิทยาตามแนวคิดของนักจิตวิทยาได้อีกหลายท่านมิใช่เพียงแต่แนวคิดของโคลเบอร์กเท่านั้น ดังนั้นอาจจะพบกระบวนการและแนวทางในการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธรูปตามแนวทางอื่น ๆ เพิ่มเติมได้

เอกสารอ้างอิง

กิตติยา โสภณโกโคย. (2561). คุณธรรม จริยธรรม และการดำรงอยู่กับสังคมประชาธิปไตย. เรียกใช้เมื่อ 3 สิงหาคม 2561 จาก <http://www.ombudsman.go.th/10/ethical/ethical0.pdf>

กุมารชีวะ. (2537). สัทธรรมปุณทริกสูตร แปลโดย ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว การพิมพ์.

คณะรัฐมนตรี. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันที่ 12 กันยายน 2557 ในข้อ 10 การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2561 จาก https://th.wikisource.org/wiki/คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี_วันที่_12_กันยายน_2557

พระครูปริยัติคณานุรักษ์ (พงษ์สันต์ ศรีสมงาม). (2553). การศึกษาเปรียบเทียบบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.

พระมหาจิรศักดิ์ จิระมโฆ (แสงเงิน). (2555). ศึกษาโพธิสัตว์ศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสันติ สิทธิสมบุรณ์ (ถ่ออาจ). (2554). การศึกษาเปรียบเทียบการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิศิณ อินทสระ. (2532). พุทธปรัชญามหายาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สถิต วงศ์สุวรรณ. (2529). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาส์น.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2529). มหายาน ภาษาคน-ภาษาธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อมรินทร์.

สุวภรณ์ แนวจำปา. (2554). ศึกษาพัฒนาการแนวคิดเรื่องอุดมคติของพระโพธิสัตว์. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.